

**DOSTOPNOST GRAJENEGA
OKOLJA IN INFORMACIJSKIH
TEHNOLOGIJ**

DRUŽBA
B R E Z
DISKRIMI
NACIJE

EVROPSKA UNIJA
EVROPSKI
SOCIALNI SKLAD

REPUBLIKA SLOVENIJA
**MINISTRSTVO ZA DELO, DRUŽINO,
SOCIALNE ZADEVE IN ENAKE MOŽNOSTI**

Projekt ZaVse/4ALL sofinancirata Republika Slovenija in
Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada.

DOSTOPNOST GRAJENEGA OKOLJA IN INFORMACIJSKIH TEHNOLOGIJ

1. UVOD

Po ocenah Svetovne zdravstvene organizacije je 650 milijonov ljudi na svetu invalidnih. Trendi pojavnosti invalidnosti so pri nas podobni kot drugod. V Akcijskem programu za invalide 2014–2021 (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, 2014) je navedeno, da se v Sloveniji okvirna ocena deleža invalidov giblje pri 12–13 % celotnega prebivalstva. Od tega ima 8 % invalidov odločbo o invalidnosti glede na različne zakone, preostalih 5 % (po ocenah invalidskih organizacij oziroma članstva v njih) pa je oseb z večjo telesno okvaro. Te številke so še višje, če pogledamo širše in dodamo še vse tiste, ki sicer niso invalidi, a se v nekaterih primerih ali v nekem življenjskem obdobju znajdejo v položaju, v katerem so tako ali drugače funkcionalno ovirani.

Vprašanje invalidnosti je že nekaj časa priznано kot pomembno politično vprašanje v povezavi z zagotavljanjem univerzalnih človekovih pravic. Na svetovni ravni velja leto 1993 kot prelomno, saj je takrat generalna skupščina ZN prvič sprejela standardna pravila za izenačevanje možnosti invalidov. Drugi pomembni mejnik na tem področju je vsekakor leto 2001, v katerem je generalna skupščina ZN sprejela priporočila Komisije za človekove pravice in Komisije za socialni razvoj, da se pripravi konvencija za pravice invalidov. Ta zgodovinski dokument, ki je bil sprejet decembra 2006, je prvi pravno zavezujoči dokument Združenih narodov s področja invalidskega varstva. Njegov temeljni namen je zagotoviti uveljavljanje človekovih pravic oziroma načela enakih možnosti in enake obravnave ter preprečevanja diskriminacije, ki jo doživljajo invalidi na različnih področjih življenja. Konvencija priznava pomen dostopnosti fizičnega, socialnega in ekonomskega okolja ter dostopnosti informacijskih in komunikacijskih tehnologij pri omogočanju invalidom, da polnopravno uživajo človekove pravice in osnovne svoboščine.

2. PREGLED KLJUČNIH MEDNARODNIH IN SLOVENSКИH DOKUMENTOV

2.1 Mednarodni dokumenti

2.1.1 Konvencija o pravicah oseb s funkcionalnimi oviranostmi (*angl: Convention on the Rights of Persons with Disabilities*) (ZN, 2006)

Generalna skupščina Združenih narodov je 13. decembra 2006 sprejela Konvencijo o pravicah invalidov in Izbirni protokol h Konvenciji o pravicah invalidov. Slovenija je to konvencijo in njen izbirni protokol podpisala 31. marca 2007, Državni zbor RS pa je na seji 2. aprila 2008 sprejel Zakon o ratifikaciji Konvencije o pravicah invalidov in Izbirnega protokola h Konvenciji o pravicah invalidov, s katerim ratificira ta dokumenta. S tem dejanjem se je Slovenija zavezala, da bo posebej spoštovala in uresničevala človekove pravice invalidov v skladu s splošnimi načeli in obveznostmi za zagotavljanje prostega dostopa.

Konvencija o pravicah invalidov ureja področje dostopnosti v devetem členu, v katerem je zapisano:

1. *Države pogodbenice invalidom omogočijo neodvisno življenje in polno sodelovanje na vseh področjih življenja, sprejmejo ustrezne ukrepe, s katerimi invalidom zagotovijo, da imajo enako kot drugi dostop do fizičnega okolja, prevoza, informacij in komunikacij, vključno z informacijskimi in s komunikacijskimi tehnologijami in sistemi, ter do drugih objektov, naprav in storitev, ki so namenjene javnosti ali se zanjo opravljajo v mestu in na podeželju. Ti ukrepi, ki zajemajo prepoznavanje in odpravljanje ovir pri dostopnosti, se med drugim nanašajo na:*
  - a) *stavbe, ceste, prevozna sredstva ter druge notranje in zunanje prilagoditve ter opremo, tudi v šolah, stanovanjskih zgradbah, zdravstvenih ustanovah in na delovnih mestih,*
  - b) *informacijske, komunikacijske in druge storitve, tudi elektronske storitve in pomoč v nujnih primerih.*

2. *Države pogodbenice sprejmejo tudi ustrezne ukrepe, s katerimi:*
  - a) *razvijajo, širijo in spremljajo uveljavljanje minimalnih standardov in smernic za dostopnost objektov, naprav in storitev, ki so namenjeni javnosti ali se zanjo opravljajo;*
  - b) *zagotovijo, da zasebni subjekti, ki ponujajo objekte, naprave in storitve, ki so namenjeni javnosti ali se zanjo opravljajo, upoštevajo vse vidike njihove dostopnosti za invalide;*

- c) *omogočijo izobraževanje vseh, ki jih zadeva urejanje dostopnosti, s katero se srečujejo invalidi;*
- d) *v javnih zgradbah in drugje zagotovijo oznake v brajici ter v lahko berljivi in razumljivi obliki;*
- e) *zagotovijo pomoč človeka ali živali in posrednike, tudi vodnike, bralce in poklicne tolmače za znakovni jezik, s čimer olajšajo dostop do zgradb in drugih javnih objektov, površin in naprav;*
- f) *spodbujajo druge primerne oblike pomoči in podpore, ki invalidom zagotavljajo dostop do informacij;*
- g) *spodbujajo dostop invalidov do novih informacijskih in komunikacijskih tehnologij ter sistemov, vključno z internetom;*
- h) *spodbujajo oblikovanje, razvoj, proizvodnjo in razširjanje dostopnih informacijskih in komunikacijskih tehnologij in sistemov v zgodnji razvojni fazi, da so stroški tehnologij in sistemov čim nižji.*

**SLOVENIJA JE O URESNIČEVANJU DOLOČIL
KONVENCIJE DOLŽNA POROČATI
ORGANIZACIJI ZDRUŽENIH NARODOV.**

2.1.2 **Evropska strategija o invalidnosti 2010–2020: ponovna zaveza Evropi brez ovir** (angl: *European Disability Strategy 2010–2020: A Renewed Commitment to a Barrier-Free Europe*) (EK, 2011)

Splošni cilj te strategije je opolnomočiti invalide, da lahko uživajo polne pravice in polno korist od sodelovanja v družbi in evropskem gospodarstvu, zlasti prek enotnega trga. Ta strategija opredeljuje ukrepe na ravni Evropske unije (EU) za dopolnitev nacionalnih in določa mehanizme, potrebne za izvajanje Konvencije ZN na ravni EU, tudi znotraj institucij EU. Strategija prav tako identificira podporo, potrebno za financiranje, raziskave, ozaveščanje in zbiranje potrebnih podatkov.

Osredotočena na odpravo ovir, strategija opredeljuje osem glavnih področij ukrepanja. Ta so: **dostopnost, participacija, enakost, zaposlovanje, izobraževanje in usposabljanje, socialna zaščita, zdravje in zunanje delovanje**. Za vsako od navedenih področij so določeni ključni ukrepi za odpravo ovir.

2.1.3 Spremenimo svet: agenda za trajnostni razvoj do leta 2030 (angl: Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development) (ZN, 2015)

V zvezi z urbanizmom in prostorskim planiranjem je generalna skupščina Združenih narodov v letu 2015 sprejela pomemben dokument z naslovom Spremenimo svet: agenda za trajnostni razvoj do leta 2030. Dokument našteva 17 ciljev, ki jih je treba uresničiti do leta 2030 za zagotavljanje trajnostnega razvoja. Med njimi sta za problematiko funkcionalne oviranosti najbolj relevantna **10.** in **11. cilj**. Prvi se nanaša na pravice invalidov in njihovo vključevanje v družbo, drugi pa na konkretno zagotavljanje prostega dostopa v bivalnem prostoru, zato ju navajamo.

Cilj 10: Zmanjšati neenakosti znotraj držav in med državami

Do leta 2030 zagotoviti večjo vlogo vseh ljudi ter spodbujati njihovo vključevanje v družbeno, gospodarsko in politično življenje, ne glede na starost, spol, invalidnost, raso, narodnost, poreklo, vero ali ekonomski ali drug status.

Cilj 11: Poskrbeti za odprta, varna, vzdržljiva in trajnostna mesta in naselja

Do leta 2030 vsem omogočiti uporabo varnega, cenovno sprejemljivega, dostopnega in trajnostnega prevoza ter izboljšati prometno varnost, zlasti z boljšimi možnostmi javnega prevoza, s posebnim poudarkom na potrebah ljudi v težkih življenjskih okoliščinah, žensk, otrok, invalidov in starejših.

Do leta 2030 pospešiti odprto in trajnostno urbanizacijo ter možnost vključujočega, celostnega in trajnostnega načrtovanja in upravljanja naselij v vseh državah.

Do leta 2030 zagotoviti splošen dostop do varnih, odprtih in dostopnih zelenih in javnih površin, zlasti za ženske in otroke, starejše in invalide.

2.1.4 Evropski akt o dostopnosti (angl. European Accessibility Act, COM (2015) 615 Final – stopi v veljavo 28. junija 2025)

Evropski akt o dostopnosti je direktiva Evropske komisije, katere namen je prispevati k pravilnemu delovanju notranjega trga s približevanjem zakonov in drugih predpisov držav članic glede zahtev o dostopnosti za nekatere izdelke in storitve, zlasti z odpravljanjem in preprečevanjem ovir za prosti pretok izdelkov in storitev, zajetih v tej direktivi, ki izhajajo iz različnih zahtev glede dostopnosti v državah članicah.

Direktiva se bo uporabljala za izdelke, dane v promet po 28. juniju 2025. Ti izdelki so:

- potrošniški računalniški strojni sistemi in operacijski sistemi za te strojne sisteme;

- plačilni terminali;
- bankomati;
- avtomati za prodajo vozovnic;
- stroji za prijavo na prevozna sredstva;
- interaktivni samopostrežni terminali, ki zagotavljajo informacije;
- potrošniška terminalna oprema z zmogljivostjo interaktivnega računalništva, ki se uporablja za dostop do avdiovizualnih medijskih storitev;
- elektronske komunikacijske storitve, razen storitev prenosa, ki se uporabljajo za zagotavljanje storitev stroj–stroj;
- storitve, ki zagotavljajo dostop do avdiovizualnih medijskih storitev;
- spletna mesta;
- storitve na osnovi mobilnih naprav, vključno z mobilnimi aplikacijami;
- elektronske vozovnice in storitve elektronskih vozovnic;
- dobava podatkov o prevoznih storitvah, vključno s potovalnimi informacijami v realnem času; to je glede informacijskih zaslonov omejeno na interaktivne zaslone na ozemlju EU;
- interaktivni samopostrežni terminali na ozemlju EU, razen tistih, ki so nameščeni kot sestavni deli vozil, zrakoplovov, ladij in tirnih vozil, ki se uporabljajo pri zagotavljanju kateregakoli dela takšnih storitev potniškega prevoza;
- storitve potrošniškega bančništva;
- e-knjige in namenska programska oprema in
- storitve e-trgovine.

Omenjeni mednarodni dokumenti opredeljujejo velike cilje. Njihovo uresničevanje je velik izziv za politiko, projektantsko in urbanistično stroko ter vse druge deležnike v Sloveniji (in po vsem svetu).

2.2 Slovenski dokumenti

2.2.1 Predpisi

Ustava Republike Slovenije

Pravica do dostopnega grajenega okolja, informacij in komunikacij v Sloveniji temelji na ustavi, v kateri je določeno, da ima vsakdo pravico, da se prosto giblje in si izbira prebivališče, da ima pravico do zbiranja in svobodnega združevanja z drugimi, ima pravico do zdravega življenjskega okolja, država pa tudi ustvarja možnosti, da si državljani lahko pridobijo primerno stanovanje in da ima vsakdo prosto izbiro zaposlitve.

V ustavi je v 14. členu navedeno, da morajo biti v Sloveniji vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino. Od leta 2004 je v ustavi kot osebna okoliščina navedena tudi invalidnost. S tem se izrecno poudarja pravica do enakosti invalidov pred zakonom in da ne sme biti nihče zapostavljen zaradi invalidnosti.

V ustavi se zahteva uresničevanje načela zagotavljanja enakih možnosti in načela enakega obravnavanja na področju prostega gibanja, izbire prebivališča, primerne stanovanja, svobodnega združevanja z drugimi, proste izbire zaposlitve (saj mora biti vsakomur pod enakimi pogoji dostopno vsako delovno mesto), pravice do socialne varnosti, vključno s pravico do pokojnine in zdravega življenjskega okolja (32., 42., 49., 50., 72., 79. člen).

V 52. členu je pozornost posvečena invalidom, ki jim je »[...] v skladu z zakonom zagotovljeno varstvo ter usposabljanje za delo. Otroci z motnjami v telesnem ali duševnem razvoju ter druge huje prizadete osebe imajo pravico do izobraževanja in usposabljanja za dejavno življenje v družbi. Izobraževanje in usposabljanje se financira iz javnih sredstev«.

Dostopnost je tudi predpogoj za uveljavljanje političnih in državljskih pravic. Brez funkcionalno grajenega dostopnega okolja in dostopa do informacij je težko ali morda celo nemogoče uresničevati politične pravice, na primer volilno pravico in pravico do sodelovanja pri upravljanju javnih zadev, kot ju določata 43. in 44. člen Ustave RS.

Zakon o izenačevanju možnosti invalidov (ZIMI) (Uradni list RS, št. 32/2017)

Zakon o izenačevanju možnosti invalidov v temelju prepoveduje vsakršno diskriminacijo zaradi invalidnosti. Tako sta namen in cilj zakona opredeljena v 1. členu, kot sledi:

- *Namen tega zakona je preprečevanje in odpravljanje diskriminacije invalidk in invalidov (v nadaljnjem besedilu: invalidov), ki temelji na invalidnosti.*
- *Cilj tega zakona je za invalide ustvarjati enake možnosti na vseh področjih življenja.*

V 2. členu pa so opredeljena njegova temeljna načela, in sicer:

- *spoštovanje in zagotavljanje človekovih pravic invalidov in njihovega dostojanstva,*
- *zagotavljanje enakih možnosti za invalide in njihova nediskriminacija ter*
- *spoštovanje in sprejemanje različnosti zaradi invalidnosti.*

Zakon vsebuje različne člene, ki posebej urejajo posamezne kategorije dostopnosti, in sicer:

- dostopnost blaga in storitev, ki so na voljo javnosti (8. člen);
- uporaba in prilagoditev objektov v javni rabi (9. člen);
- dostop do vključujočega izobraževanja (11. člen);
- zdravje (12. člen)
- dostop do načina prebivanja (13. člen);
- dostop do obveščnosti (14. člen);
- dostop do kulturnih dobrin (15. člen);
- javni prevoz (16. člen).

Zakon v nadaljevanju tudi opredeljuje:

- ukrepe za izenačevanje možnosti invalidov (17.–24. člen);
- nosilce nalog, njihove pristojnosti in obveznosti (25.–29. člen).

Gradbeni zakon (GZ) (Uradni list RS, 61/2017)

Gradbeni zakon ureja pogoje za graditev objektov in druga vprašanja, povezana z graditvijo objektov. V zvezi z zagotavljanjem dostopnosti brez ovir zakon v 22. členu vključuje načelo »**univerzalna graditev in uporaba objekta**«, ki ga opredeljuje, kot sledi:

- (1) *Univerzalna graditev in uporaba objektov vključuje:*
  - *graditev in uporabo objektov, dostopnih vsem ljudem, in*
  - *graditev prilagodljivih objektov.*
- (2) *Graditev in uporaba objektov, dostopnih vsem ljudem, ne glede na njihovo morebitno trajno ali začasno oviranost, pomeni projektiranje, gradnjo in uporabo objektov na način, ki omogoča neoviran dostop do objektov in njihovo uporabo. Dostopi, prehodi, povezovalne poti, vrata ter vertikalne povezave (stopnice, klančine, osebna dvigala in druge mehanske dvizne naprave) morajo ljudem s posameznimi funkcionalnimi oviranostmi omogočati samostojno uporabo, opremljeni morajo biti s potrebno signalizacijo in opremo za nemoteno gibanje, komunikacijo in orientacijo. Število parkirnih mest za invalide v bližini glavnega vhoda mora biti zadostno, če prostorske možnosti to omogočajo, pa morajo biti zagotovljena tudi parkirna mesta za uporabnike z otroškimi vozički.*
- (3) *Graditev prilagodljivih objektov pomeni projektiranje in gradnjo na način, ki ne posega v izpolnjevanje drugih bistvenih zahtev in brez nesorazmernih stroškov omogoča prilagoditev objekta trajni ali začasni funkcionalni oviranosti uporabnikov.*

- (4) *Na način iz drugega odstavka tega člena morajo biti projektirani, grajeni in se uporabljati:*
- *objekti v javni rabi ali deli objektov, ki so v javni rabi, in*
  - *najmanj eno stanovanje na vsakih deset stanovanj in skupni deli večstanovanjskih stavb z deset in več stanovanji.*
- (5) *Ne glede na prvo alinejo prejšnjega odstavka zahtev iz drugega odstavka tega člena ni treba izpolnjevati objektom na težko dostopnih krajih. Pri hotelskih in podobnih gostinskih stavbah ter drugih gostinskih stavbah za kratkotrajno nastanitev pa mora te zahteve izpolnjevati vsaj ena nastavitvena enota v stavbi z desetimi in več nastanitvenimi enotami oziroma na vsakih dodatnih deset nastanitvenih enot vsaj ena nastavitvena enota.*
- (6) *Na način iz tretjega odstavka tega člena morajo biti projektirane in grajene stavbe, ki niso navedene v četrtem odstavku tega člena, razen industrijskih stavb in skladišč ter nestanovanjskih kmetijskih stavb.*
- (7) *Občine lahko v dogovoru z reprezentativnimi invalidskimi organizacijami sprejmejo smernice za zagotavljanje dostopnosti, s katerimi določijo stopnjo prilagojenosti zunanjih javnih površin, ne glede na zahteve o opremljenosti javnih površin, določenih s tem zakonom.*
- (8) *Za zagotavljanje univerzalne graditve in uporabe objektov, ki so že zgrajeni, lahko država ali lokalna skupnost za ta namen prispeva javna sredstva, kadar to presega finančne zmožnosti lastnika ali uporabnika objekta.*

Na podlagi 24. člena tega zakona so bistvene in druge zahteve za praktično izvajanje načela univerzalne graditve in uporabe objektov podrobneje določene v **Pravilniku o univerzalni graditvi in uporabi objektov** (Uradni list RS, št. 41/18).

Pravilnik o zahtevah za zagotavljanje neoviranega dostopa, vstopa in uporabe objektov v javni rabi ter večstanovanjskih stavb (Uradni list RS, št. 77/2009)

Pravilnik o zahtevah za zagotavljanje neoviranega dostopa, vstopa in uporabe objektov v javni rabi ter večstanovanjskih stavb določa zahteve za zagotavljanje neoviranega dostopa, vstopa in uporabe objektov v javni rabi in večstanovanjskih stavb ter vrste takšnih objektov in prostorov v njih.

Pravilnik v 3. členu opredeli neoviran dostop, vstop in uporabo objekta, kot sledi v nadaljevanju:

Šteje se, da je zagotovljen neoviran dostop, vstop in uporaba objekta, ki mora biti brez ovir, če sta dostop do njega in vstop vanj brez grajenih in komunikacijskih ovir in če je funkcionalno oviranim osebam v njem omogočen:

- *samostojen in varen dostop do prostorov, ki so namenjeni javni rabi, in uporaba teh prostorov, če gre za objekt v javni rabi iz 4. člena tega pravilnika;*

- *samostojen in varen dostop do stanovanj oziroma bivalnih enot in skupnih prostorov ter uporaba teh prostorov, če gre za stanovanjsko stavbo iz 5. člena tega pravilnika.*

Pravilnik v različnih členih določa zahteve za zagotavljanje neoviranega dostopa, vstopa in uporabe, in sicer:

- način zagotavljanja neoviranega dostopa, vstopa in uporabe (6. člen);
- obveznosti uporabe standarda (SIST ISO 21542:2012) (7. člen);
- temeljne zahteve pri prostorskem načrtovanju in projektiranju (8. člen)
- zahteve v zvezi z dostopi (9. člen);
- zahteve v zvezi z vhodi (10. člen);
- zahteve v zvezi z orientacijami in prehodi (11. člen);
- zahteve v zvezi s parkirišči (12. člen);
- zahteve v zvezi s horizontalnimi in vertikalnimi komunikacijami (13. člen);
- zahteve v zvezi s stanovanji (14. člen);
- zahteve v zvezi s sobami v hotelih (15. člen);
- zahteve v zvezi z opremo prostorov, namenjenih poslovanju s strankami (16. člen);
- zahteve v zvezi z dvoranami (17. člen);
- zahteve v zvezi s športnimi objekti in igrišči (18. člen);
- zahteve v zvezi s sanitarnimi prostori (19. člen).

Pravilnik o univerzalni graditvi in uporabi objektov (Uradni list RS, št. 41/18)

Pravilnik, ki temelji na 24. členu Gradbenega zakona (Uradni list RS, 61/2017), podrobneje določa bistveno zahtevo, s katero se zagotavljata univerzalna graditev in uporaba objektov, in vključuje graditev in uporabo objektov, dostopnih vsem ljudem, in graditev prilagodljivih objektov.

Za zagotavljanje univerzalne graditve pravilnik v prvem odstavku 4. člena zahteva uporabo standardov, naštetih v nadaljevanju:

Pri projektiranju, gradnji, uporabi in vzdrževanju objektov, dostopnih vsem ljudem, se upoštevajo naslednji standardi:

- **SIST ISO 21542:2012 – Gradnja stavb – dostopnost in uporabnost grajenega okolja;**
- **SIST 1186: 2016 – Talni taktilni vodilni sistem za slepe in slabovidne;**
- **SIST EN 60118-4: 2015 – Elektroakustika – slušni pripomočki – 4. del: Sistemi z indukcijsko zanko za slušne pripomočke.**

Dodatni pomembni standard, ki ga pravilnik ne omenja, je:

- **SIST ISO 4190-5:2012 – Dvigala (lifti) – 5. del: Krmilja, signali in pripadajoča oprema.**

Pravilnik v posameznih členih podrobneje določa različne zahteve za zagotavljanje univerzalne graditve in uporabe objektov, in sicer zahteve za:

- zunanje površine objektov, dostopnih vsem ljudem (5. člen);
- notranje prostore objektov, dostopnih vsem ljudem (6. člen);
- gostinske objekte (dodatne zahteve) (7. člen);
- prostore, namenjene strankam (8. člen);
- prilagodljive objekte (9. člen);
- postajališča in postaje (10. člen);
- pločnike, prehode za pešce in javne površine.

2.2.2 Nacionalne usmeritve in akcijski programi

Strategija Dostopna Slovenija (Nacionalne usmeritve za izboljšanje dostopnosti grajenega okolja, informacij in komunikacij za invalide) (Uradni list RS, št. 113/05)

Strategija Dostopna Slovenija izhaja iz načela, da je dostopnost storitev javnega in zasebnega sektorja ter fizičnega okolja ena izmed pravic invalidov in vseh drugih funkcionalno oviranih ljudi. Funkcionalno ovirani ljudje niso le prizadete osebe, katerih okvara, prizadetost ali invalidnost je bila povzročena bodisi z rojstvom, nesrečo, boleznijo ali starostjo, ampak tudi vsi tisti, ki jih srečujemo v vsakdanjem življenju in ki se težko ali počasi gibljejo. Pri tem je v dokumentu poudarjeno, da je uspešno uveljavljanje enakih možnosti za vse ljudi eden najpomembnejših dejavnikov, ki jih mora oblikovati sodobna družba.

Namen navedene strategije je odprava grajenih in komunikacijskih ovir, ureditev dostopnosti dela, znanja in informacij, ustvarjanje enakih razmer za enake življenjske možnosti za invalide in vse funkcionalno ovirane ljudi ter nudenje tehnične podpore tistim, ki jo potrebujejo za uspešno vključitev v življenje in delo. Strategija ima sedem temeljnih ciljev in 40 ukrepov. Cilji imajo pravno podlago v številnih zakonih, ki jih je Slovenija že sprejela (kot na primer s področja urejanja prostora, gradnje objektov, dostopnosti stanovanj, dostopnosti delovnega okolja in opreme, letalskega in cestnega prometa, elektronskih komunikacij in podobno). Glavni cilj strategije je ustvariti okolje, ki bo prijazno in prijetno za življenje in delo vseh ljudi, ter vsem skupinam ljudi omogočiti izenačene razmere bivanja in sodelovanja v družbenih procesih na področju izobraževanja, kulture, rekreacije, obveščanja in odločanja.

Nacionalne usmeritve za izboljšanje dostopnosti grajenega okolja, informacij in komunikacij za invalide obsegajo sedem ciljev, katerih doseganje operacionalizirajo z ukrepi, določijo izvajalce ukrepov, časovni rok, do katerega je treba doseči cilje, in predvidevajo vire financiranja za njihovo doseganje.

Prvi cilj se nanaša na odpravljanje grajenih in komunikacijskih ovir v objektih v javni rabi in na javnih površinah. Predvideva, da morajo biti vse večstanovanjske stavbe zgrajene tako, da jih je mogoče z minimalnimi gradbenimi posegi v objekt prilagoditi gibalno ali senzorno oviranim ljudem. Usmerjen je v zagotavljanje dostopnosti izobraževanja in delovnih mest.

Drugi cilj je namenjen zagotavljanju informacij v prilagojenih oblikah senzorno oviranim invalidom (ukrepi se posebej osredotočajo na slepe in slabovidne ter posebej na gluhe in naglušne).

Tretji cilj je namenjen osebam z motnjami v duševnem razvoju, ki jim je treba ustrezno pomagati pri razumevanju informacij in jih čim bolj vključevati v družbeno dogajanje.

Četrti cilj se nanaša na dostopnost javnega prometa, linijskega in mestnega, na prilagoditev taksijev za prevoz gibalno oviranih in zagotovitev prevoza v javnem potniškem prometu za psa vodnika slepega invalida.

V petem cilju je določeno, da morajo biti informacije in storitve državne uprave na svetovnem spletu enako dostopne vsem državljanom; zahteva se boljša komunikacija invalidov in drugih funkcionalno oviranih ljudi na področju e-dostopnosti; večja seznanjenost z možnostmi, ki jih lahko daje informacijsko-komunikacijska tehnologija invalidom in drugim funkcionalno oviranim ljudem; večja dostopnost informacijsko-komunikacijskih tehnologij in podpornih tehnologij za invalide in druge funkcionalno ovirane ljudi.

Šesti cilj se nanaša na oblikovanje področnih komisij na lokalni ravni in oblikovanje usklajevalnega delovnega telesa pri ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve.

V sedmem cilju je definirana promocija Nacionalnih usmeritev za izboljšanje dostopnosti grajenega okolja, informacij in komunikacij za invalide, določeno je tudi sprejetje letnega programa dejavnosti za njihovo uresničevanje.

Akcijski program za invalide 2007–2013

Akcijski program za invalide 2007–2013 je vlada RS sprejela 30. novembra 2006. Njegov namen je spodbujati, varovati in zagotavljati polnopravno in enakovredno uživanje človekovih pravic za invalide ter spodbujati spoštovanje njihovega dostojanstva. Gre za program ukrepov za vse invalide, ne glede na vrsto invalidnosti ali njihovo starost, in na vseh področjih, ki pomembno vplivajo na njihovo življenje: v izobraževanju, zaposlovanju, zdravju, kulturi, samoorganiziranju v invalidskih organizacijah in tudi dostopnosti. Dostopnost je tudi eno izmed splošnih načel in

obveznosti programa ter je opredeljena kot temeljni pogoj za uresničevanje pravic in socialno vključenost.

Program obsega trinajst temeljnih ciljev, ki celovito urejajo vsa področja življenja invalidov. Tretji cilj programa neposredno ureja področje dostopnosti, drugi se na dostopnost navezujejo bolj ali manj posredno. Cilji so:

- 1. V družbi povečati ozaveščenost o invalidih, njihovem prispevku k razvoju družbe, pravicah, dostojanstvu in potrebah.*
- 2. Invalidom zagotavljati pravico do enakovredne in brezdiskriminacijske izbire, kje in kako bodo živeli, in do polne vključenosti ter sodelovanja v življenju skupnosti.*
- 3. Invalidom zagotavljati dostopnost grajenega okolja, prevoza, informacij in komunikacij.*
- 4. Na podlagi enakih možnosti in brez diskriminacije jim je treba zagotavljati vključujoč izobraževalni sistem na vseh ravneh in vseživljenjsko učenje.*
- 5. Invalidom zagotavljati dostop do dela in zaposlitve brez diskriminacije v delovnem okolju, ki je invalidom odprto, vključujoče in dostopno.*
- 6. Invalidom zagotavljati ustrezno življenjsko raven, finančno pomoč in socialno varnost.*
- 7. Invalidom zagotavljati učinkovito skrb za njihovo zdravje.*
- 8. Invalidom zagotavljati vključenost v kulturne dejavnosti in sodelovanje na področju dostopnosti kulturnih dobrin na enakopravni osnovi.*
- 9. Invalidom zagotavljati sodelovanje pri športnih in rekreativnih dejavnostih.*
- 10. Invalidom zagotavljati enakopravno udeležbo v verskem in duhovnem življenju v njihovih skupnostih.*
- 11. Krepiti delovanje invalidskih organizacij.*
- 12. Odkrivati in preprečevati nasilje ter diskriminacijo nad invalidi.*
- 13. Starati se z invalidnostjo.*

Cilji so podrobneje opisani s posameznimi ukrepi, ki naj bi operacionalizirali doseganje ciljev. Vsak cilj pa ima določene tudi nosilce, torej tiste (predvsem) javne ustanove in ministrstva, ki so odgovorni za njegovo doseganje.

Akcijski program za invalide 2014–2021

Invalidi niso enovita skupina, temveč so opredeljeni z različnimi funkcionalnimi omejitvami, kakršne so: osebe z motnjo v duševnem razvoju, vidno, slušno in gibalno ovirani ter drugi, ki se znajdejo pred različnimi vsakdanjimi ovirami na vseh področjih človekovega življenja. Zaradi hitrega povečevanja števila starejšega in

starega prebivalstva se povečujejo potrebe po dolgotrajni oskrbi. V te namene je treba invalidom zagotoviti:

- *izenačevanje možnosti in nediskriminatornost,*
- *sodelovanje pri soodločanju in učinkovito sodelovanje v družbi,*
- *dostopnost na vseh področjih življenja,*
- *uporabo informacijske tehnologije, ki presega uporabo računalniške pismenosti, za lajšanje njihovega življenja,*
- *polno in učinkovito sodelovanje v družbi,*
- *informiranje in javno izobraževanje,*
- *spoštovanje različnosti in sprejemanje invalidnosti ter*
- *izvajanje storitev in programov, namenjenih invalidom.*

Dokument tudi določa naloge politike invalidskega varstva za obdobje 2014–2021:

- *sistematičnost pri oblikovanju ukrepov za odstranjevanje ovir za polno-pravno udeležbo (enakost možnosti) invalidov na ravni lokalne skupnosti in družbe;*
- *preventiva in ukrepi proti diskriminaciji invalidov, ki zagotavljajo dostop do temeljnih pravic;*
- *nadaljnje usklajevanje prihodnje slovenske zakonodaje z zakonodajo Evropske unije in ukrepi, zapisanimi v tem programu (npr. sprejetje Zakona o dolgotrajni oskrbi);*
- *zagotavljanje partnerstva z invalidi pri načrtovanju, izbiri, izvajanju, nadziranju in ovrednotenju projektov, ki se bodo financirali iz strukturnih skladov Evropske unije;*
- *skrb za potrebe neplačanih oskrbovalcev invalidov (zdravstveno in invalidsko zavarovanje, zagotavljanje letnega počitka (dopusta), strokovno izpopolnjevanje, pokrivanje materialnih stroškov v zvezi z opravljanjem obvez oskrbovanja, pomoč ostarelim oskrbovalcem, ko se končajo njihove obveze, itd.).*

2.3 Priročniki

Univerzalna stanovanjska graditev (*Ministrstvo za okolje in prostor, 2017*)

Priročnik, ki ga je izdalo ministrstvo za okolje in prostor, nagovarja vse posameznike in organizacije, ki lahko kakorkoli pripomorejo k izboljšanju dostopnosti objektov in prostorskih ureditev. Namenjen je ozaveščanju o pomenu dostopnosti za kakovost bivanja in zagotavljanje dolgotrajne vrednosti grajenega okolja ter izobraževanju projektantov, lastnikov, investitorjev ter drugih javnih in zasebnih akterjev na področju gradnje in urejanja prostora, da bodo lahko univerzalno dostopnost učinkovito, pravočasno in kakovostno vključevali v svoje rešitve in ravnanja.

Strateško načrtovanje dostopnosti (Ministrstvo za okolje in prostor, 2018)

Priročnik, ki ga je izdalo ministrstvo za okolje in prostor, osvetljuje obsežno temo dostopnosti prostora, storitev in informacij ter spodbuja vse odgovorne k razmišljanju o tem, da je za dostopen prostor in storitve to sodelovanje nadvse pomembno. Predstavlja tudi način, s katerim je mogoče udejanjiti zaveze, ki jih določa Konvencija o pravicah invalidov, med drugim pa pomaga pri izpolnjevanju zakonskih obvez na učinkovit, smiseln in stroškovno racionalnejši način.

3. ODPRAVA GRAJENIH IN KOMUNIKACIJSKIH OVIR

Invalidi so pomembna skupina, ki lahko in imajo pravico enakovredno prispevati k razvoju družbe. Vendar študije, ki so bile v preteklosti narejene na tem področju, kažejo, da njihove zmogljivosti še niso v celoti razvite zaradi prenekaterih ovir in zmanjšane dostopnosti, na katere naletijo v vsakdanjem življenju. Ne glede na predstavljene sprejete resolucije, predpise in akcijske programe se še vedno ugotavlja, da se je za polno integracijo in enakopravno participacijo invalidov do zdaj žal naredilo premalo.

Temeljno izhodišče pri obravnavanju problematike in učinkovitem izvajanju aktivnosti za odpravo ovir v bivalnem prostoru mora biti spoznanje, da je treba vse napore vložiti v ustvarjanje in doseganje okolja, ki je prosto dostopno invalidom, torej skupinam ljudi s težjo funkcionalno oviranostjo. Odprava ovir za invalide pomeni odpravo ovir tudi za vse druge kategorije ljudi s **funkcionalno oviranostjo**.

3.1 Kaj je funkcionalna oviranost

Funkcionalna oviranost je stanje, pri katerem je trajno ali začasno oteženo oziroma preprečeno normalno delovanje kakšnega dela telesa. V zvezi z načrtovanjem prostora brez grajenih ovir stroka opredeljuje pet glavnih oblik trajne funkcionalne oviranosti, in sicer so to:

- ljudje s prizadetostjo vida,
- ljudje s prizadetostjo sluha,
- ljudje, ki uporabljajo invalidski voziček,
- ljudje, ki se težko gibljejo, in
- ljudje s prizadeto funkcijo rok in ljudje nenavadnih telesnih mer.

Osebe z zgoraj naštetimi oblikami funkcionalne oviranosti imenujemo **invalidi**.

Začasne funkcionalne oviranosti pa povezujemo s skupinami, kot so na primer:

- ljudje z otroškimi vozički,
- majhni otroci,
- noseče ženske,
- ljudje z mavčno oblogo in
- ljudje, ki so obloženi s prtljago.

VSAKDO OD NAS JE LAHKO V DOLOČENEM ŽIVLJENJSKEM OBDOBJU FUNKCIONALNO OVIRAN.

3.2 Ovire v bivalnem prostoru

Ovire v bivalnem prostoru delimo v dve kategoriji: **ovire grajenega okolja** ter **komunikacijske ovire in ovire pri dostopu do informacij**.

3.2.1 Ovire grajenega okolja

Ovire grajenega okolja se nanašajo na arhitektonske in tehnološke ovire, ki nastanejo kot rezultat neustrezne postavitve predmetov oziroma objektov v prostor. Grajeno okolje se v tem primeru nanaša na načrtovanje in gradnjo javnih in zasebnih zgradb ter na načrtovanje, razvoj in vzdrževanje javnih površin (parkov, gozdov ipd.) in zasebnih površin v mestnem (urbanem), primestnem (suburbanem) in podeželskem (ruralnem) prostoru. Te ovire delimo na **ovire zunanjega prostora** in **ovire notranjega prostora**.

Ovire zunanjega prostora so na primer: ovire na cestah, trgih in drugih javnih površinah (cestni robniki, prometni otoki, prehodi za pešce, parkirni prostori, podhodi, nadhodi, načini premagovanja višinskih razlik, prestrmi nakloni, neustrezna uporaba materialov, neprehodnost, neurejene poti, preozki prehodi in podobno). Med ovire zunanjega prostora štejemo tudi ovire v javnem potniškem prometu (vstop v vozilo in izstop, dostop do postajališč ali postaj, elementi cestne opreme, zvočna prometna signalizacija itd.).

NEKAJ TIPIČNIH PRIMEROV OVIR ZUNANJEGA PROSTORA

Pločnik ima stopnico, ki predstavlja oviro za osebe na invalidskem vozičku.

Nevarna prehodna površina za slepe.

Stopnice so nepremagljiva ovira za osebe na invalidskem vozičku.

Ovire notranjega prostora so tiste, ki preprečujejo dostop v objekt in onemogočajo ali otežujejo njegovo uporabo. Mednje štejemo na primer: neustrezne prage, preozka vrata, pretežka vrata, vrtljiva vrata, stopnice, tla, na katerih drsi, ozke hodnike, premajhne oziroma neprimerno urejene stanovanjske prostore, neustrezno urejene sanitarne prostore, neustrezno oblikovano opremo, kot so držala, ograje in podobno.

NEKAJ TIPIČNIH PRIMEROV OVIR NOTRANJEGA PROSTORA

Vsaka stopnička je ovira za osebo na invalidskem vozičku.

Neustrezna razporeditev opreme na prehodnih površinah je lahko ovira za slepe.

Preozko dvigalo osebi na invalidskem vozičku onemogoča obračanje.

3.2.2 Komunikacijske ovire in ovire pri dostopu do informacij

Komunikacijske ovire in ovire pri dostopu do informacij se nanašajo na sisteme za prenos in izmenjavo informacij ter na sisteme za izvajanje množičnega komuniciranja, kot so: radio, televizija, časopisi, internet, različne oblike podajanja informacij v javnih prostorih in podobno. Tipični primeri komunikacijskih ovir so: odsotnost tolmačev, taktilnih informacij, indukcijskih (slušnih) zank, podnapisov, prikazovalnikov in zvočnih signalizacij, tiskane informacije, ki niso napisane tudi v brajici, tiskane informacije, ki niso pravilno predstavljene (na primer na oglasnih tablah oziroma težko čitljiva pisava), zastekljena ali zatemnjena okenca v sprejemnih prostorih, neprimerna osvetlitev prostorov, neprimerno ozvočenje prostorov in težave pri komuniciranju z drugimi ljudmi.

Dostopnost do informacij v primerni obliki je ena temeljnih ustavnih pravic za vse, tudi za osebe s funkcionalnimi ovirami. Pravica do informiranja v ustrezni obliki je tudi načelo lahkega branja, ki je proces in metoda komunikacije, prirejena tako, da se vsebino sporoča na berljiv in razumljiv način. S tem so zajete vse skupine invalidov in tudi splošna populacija, ki ima težave pri dostopanju do informacij. Dostopnost se zagotovi z informacijo, predstavljeno tako, da omogoča lahko berljivost in razumljivost. To je mogoče doseči na več načinov, in sicer: z uporabo ustreznih črk pri tiskanih informacijah, slikovnim ali grafičnim prikazom oziroma z uporabo specifičnih tehničnih pripomočkov za posebne kategorije uporabnikov (na primer brajica, indukcijska zanka ...).

Na splošnem nivoju gre pri zagotavljanju berljivosti in razumljivosti pisanih informacij predvsem za uporabo prepoznavnih pisav (fontov). Strokovnjaki s tega

področja priporočajo uporabo predvsem različice pisav Helvetica, Georgia, Arial, Verdana, Tahoma in Sans Serif, ki so bolj berljive, saj so črke preproste.

Za zagotavljanje dostopnosti informacije slepim in slabovidnim je nujna uporaba brajice, ki osebam z okvaro vida najučinkoviteje omogoča možnosti za dostop do informacije, torej vključevanje v družbo. V ta namen je Generalna skupščina Združenih narodov sprejela resolucijo Svetovne zveze slepih, s katero je potrdila svetovni dan brajice, ki se vsako leto obeležuje 4. januarja. Njegov namen je ozaveščanje o pomembnosti brajice kot komunikacijskega sredstva pri polnem uresničevanju človekovih pravic slepih in slabovidnih. Brajica je pomembno komunikacijsko sredstvo za slepe osebe, kot je razvidno iz 2. člena Konvencije o pravicah invalidov, in je ključnega pomena tudi pri izobraževanju, svobodi izražanja in mnenja ter dostopu do informacij in pisne komunikacije.

Za zagotavljanje dostopnosti informacij za osebe z okvaro sluha obstajajo različne pomožne vizualne tehnologije, vključno z napravami za vizualno opozarjanje, tehnologijami za pretvorbo govornega jezika v besedilo in tehnologijami za podporo telekomunikacij. Vizualne signalne naprave lahko osebo z okvaro sluha opozorijo na slušne signale, ki jih ne sliši. Pomemben pripomoček za zagotavljanje dostopnosti informacij (še posebej v javnih prostorih) so avdiofrekvenčne indukcijske zanke oz. slušne zanke. Nameščanje slušne zanke okoli določenega območja, običajno sobe ali stavbe, omogoča osebam z okvaro sluha enakopravno sledenje govorjenim vsebinam.

NEKAJ TIPIČNIH PRIMEROV KOMUNIKACIJSKIH OVIR OZIROMA USTREZNIH REŠITEV

Višina, na kateri so objavljene javne informacije, je neustrezna za ljudi na invalidskem vozičku.

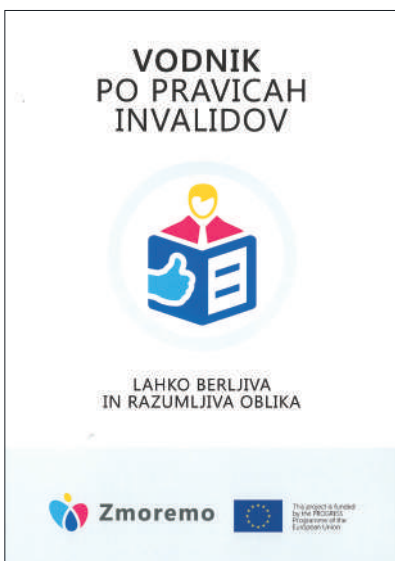

Vgraditev indukcijske zanke omogoča gluhim in naglušnim enakopravno sledenje govornim vsebinam.

Predstavitev informacij v brajci omogoča osebam z okvaro vida polno vključevanje v družbo.

Ena pomembnejših novejših publikacij na področju komunikacijskih in informacijskih ovir je Vodnik po pravicah invalidov: lahko berljiva in razumljiva oblika, ki je bil pripravljen v okviru projekta ZMOREMO (PROGRESS program EU).

Naslovnica Vodnika po pravicah invalidov.

4. ZAKLJUČEK

V Sloveniji (in tudi v večini držav) se izvajanje sprejetih ukrepov za uresničevanje pravic invalidov do dostopa brez ovir spremlja slabo oziroma neučinkovito. V praksi so invalidi še vedno diskriminirani in se soočajo s stalnimi ovirami pri izobraževanju, usposabljanju, sodelovanju v kulturnih in prostochasnih dejavnostih in tudi pri uveljavljanju osnovne pravice do mobilnosti. Zakoni se ne spoštujejo v celoti, ukrepi, ki so predlagani za izboljšanje stanja, se ne izvajajo učinkovito. Uresničevanja pravic invalidov do dostopa brez ovir (glavni cilj številnih mednarodnih in nacionalnih dokumentov) ne bo mogoče doseči le s sprejemanjem resolucij, deklaracij in zakonov, če se ukrepi, ki so določeni za doseganje teh ciljev, ne izvajajo v praksi. Za doseganje konkretnih rezultatov in izboljšanje stanja na tem področju je nujno treba izvesti konkretne dejavnosti.

**NAJVEČJA TEŽAVA PRI VSEM TEM PA JE
SLABA OZAVEŠČENOST ŠIRŠE JAVNOSTI O
PROBLEMATIKI INVALIDNOSTI OZIROMA
FUNKCIONALNE OVIRANOSTI.**

DOSTOPNOST GRAJENEGA OKOLJA IN INFORMACIJSKIH TEHNOLOGIJ

Avtor:	dr. Richard Sendi, Urbanistični inštitut Republike Slovenije
Izdalo in založilo:	Združenje izvajalcev zaposlitvene rehabilitacije v Republiki Sloveniji
Za izdajatelja:	Karl Destovnik
Jezikovni pregled:	Andreja Tasič
Oblikovanje in prelom:	Ana Destovnik
Fotografije:	Arhiv Urbanističnega inštituta Republike Slovenije
Tisk in vezava:	Abo grafika, d. o. o.
Naklada:	300 izvodov

Ljubljana, september 2019

Za vsebino prispevka odgovarja avtor.

Knjižica Dostopnost grajenega okolja in informacijskih tehnologij je nastala kot informacijsko gradivo za izobraževanje oziroma usposabljanje o pomembnosti upoštevanja različnih standardov pri načrtovanju objektov za dostopnost grajenega okolja, cest in informacijskih tehnologij znotraj projekta ZaVse/4ALL, ki ga skupaj izvajajo Združenje izvajalcev zaposlitvene rehabilitacije v Republiki Sloveniji kot vodja in koordinator projekta ter Slovenska filantropija in Zavod Vozim kot projektna partnerja.

Projekt ZaVse/4ALL sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada.

ZIZRS

Združenje izvajalcev zaposlitvene
rehabilitacije v Republiki Sloveniji

DRUŽBA
B R E Z
DISKRIMI
NACIJE